

11. Погорецький М. А. Захисник – суб’єкт доказування у кримінальному процесі України / М. А. Погорецький // Доповіді учасників міжнародної науково-практичної конференції «Організація адвокатури і надання правової допомоги в демократичному суспільстві». – К. : Академія адвокатури України, 2002. – С. 27–30.
12. Попелюшко В. О. Функція захисту в кримінальному судочинстві України: правові, теоретичні та прикладні проблеми : монографія / В. О. Попелюшко. – Острог : Національний університет «Острозька академія», 2009. – 634 с
13. Святоцька В. Адвокатура України крізь призму загальних принципів організації та діяльності адвокатури у державах ЄС / В. Святоцька // Право України. — 2012. – № 1–2. – С. 375–379.
14. Сірий М. І. Українська модель здійснення судового контролю на досудових стадіях кримінального процесу / М. І. Сірий // Адвокат. – 2005. – № 9. – С. 6–8.
15. Тертишник В. М. Функція захисту у кримінальному судочинстві / В. М. Тертишник, Н. В. Михайлова // Право і суспільство. – 2010. – № 6. – С. 229–233.
16. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України / Тертишник В. М. К. : А. С. К., 2007. – 1056 с.
17. Фіолевський Д. П. Адвокатура : підручник. / Фіолевський Д. П. – [вид. 2-ге , випр. і доп]. – К. : Алерта, 2008. – 432 с.

БЕЗРУКАВА А. Ф.,

здобувач

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ОРГАНИ ВНУТРІШНІХ СПРАВ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ ДОМАШНЬОГО АРЕШТУ

Досліджуються органи внутрішніх справ, на які може бути покладено обов’язок здійснювати контроль за виконанням підозрюваним, обвинуваченим домашнього арешту без застосування електронних засобів контролю.

Ключові слова: домашній арешт, електронні засоби контролю, запобіжний захід, міліція, органи внутрішніх справ.

Исследуются органы внутренних дел, на которые может быть возложена обязанность осуществлять контроль выполнения подозреваемым, обвиняемым домашнего ареста без применения электронных средств контроля.

Ключевые слова: домашний арест, электронные средства контроля, мера пресечения, милиция, органы внутренних дел.

The article deals with authorities, which can be obliged to monitor the implementation of the suspect, accused of home detention without electronic monitoring.

Key words: house arrest, electronic monitoring, preventive measure, police.

Вступ. Введення в Кримінальний процесуальний кодекс України нового інституту домашнього арешту зумовило необхідність визначення органів, які можуть здійснювати контроль за виконанням цього запобіжного заходу.

Актуальність проблеми пов’язана з відсутністю законодавчого закріплення за конкретним підрозділом органів внутрішніх справ повноважень зі здійснення контролю за виконанням обов’язків та заборон, визначених в ухвалі про застосування домашнього арешту. Міністром МВС України планується створення уповноваженого підрозділу органів внутрішніх справ, який здійснюватиме контроль за підозрюваним, обвинуваченим за допомогою

електронних засобів контролю. Оскільки ж нинішнього часу відповідний підрозділ не створено, не закуплено електронні засоби контролю, то необхідно визначення тих підрозділів органів внутрішніх справ, які можуть здійснювати нагляд без їх застосування.

Аналіз останніх наукових праць показує, що вітчизняні науковці не досліджували питання, за якими органи повинні здійснювати контроль за виконанням домашнього арешту. На відміну від українських учених, такі зарубіжні автори, як Д. А. Долгушин, А. Е. Григор'єва, Л. Зайцева, В. В. Клімов, Ю. Г. Овчинников, Т. Савчук, Е. В. Салтиков, В. А. Светочев та інші приділяли зазначеному питанню значну увагу. Оскільки правова система України має свої особливості, ця тема потребує розробки саме вітчизняними науковцями.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити й визначити, які підрозділи органів внутрішніх справ можуть здійснювати контроль за виконанням домашнього арешту без застосування електронних засобів контролю.

Результати дослідження. Як зазначено в ч. 3 ст. 181 Кримінального процесуального кодексу України [3] (далі – КПК України) ухвала про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту передається для виконання органу внутрішніх справ (далі – ОВС) за місцем проживання підозрюваного, обвинуваченого. Для здійснення контролю за його поведінкою законодавець відповідно до ч. 5 ст. 181 КПК України наділив працівників органів внутрішніх справ такими правами: 1) з'являтися в житло підозрюваного, обвинуваченого; 2) вимагати надання усних чи письмових пояснень з питань, пов'язаних із виконанням покладених на нього зобов'язань; 3) використовувати електронні засоби контролю (далі за текстом – ЕЗК). Застосування електронних засобів контролю одночасно є одним зі способів контролю за поведінкою підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває під домашнім арештом (ч. 5 ст. 181 КПК України), та одним із обов'язків, які можуть на нього покладатися (п. 9 ч. 5 ст. 194 КПК України). Отже, домашній арешт може обиратися як із застосуванням ЕЗК, так і без них.

Законодавець не дав конкретного визначення, який саме підрозділ ОВС має здійснювати контроль за виконанням підозрюваним, обвинуваченим обов'язків, не пов'язаних із застосуванням ЕЗК. Тому це питання необхідно дослідити. Так, до системи органів внутрішніх справ входять міліція та внутрішні війська [2, с. 175]. Таким чином, ухвала про застосування домашнього арешту направляється до територіального відділу міліції. Основним нормативно-правовим актом, який регулює діяльність міліції, є Закон України «Про міліцію» [6], тому в ньому має бути відображено права та обов'язки щодо здійснення контролю за виконанням домашнього арешту.

У п. 7 ст. 10 Закону України «Про міліцію» зазначено, що обов'язок міліції: «здійснювати адміністративний нагляд за особами, щодо яких його встановлено». Адміністративний нагляд за видами обмежень, які застосовуються до особи, дещо схожий на домашній арешт, тому доцільно саме п. 7 ст. 10 цього Закону додати положення про те, що обов'язками міліції є також здійснення контролю за дотриманням особою, яка перебуває під домашнім арештом, виконання встановлених судом обмежень. У п. 9-1 та п. п. в) ч. 15 ст. 11 Закону України «Про міліцію» відображено всі способи контролю за виконанням підозрюваним обмежень, передбачених ч. 5 ст. 181 КПК України, крім права вимагати надання усних чи письмових пояснень з питань, пов'язаних із виконанням покладених на підозрюваного (обвинуваченого) обов'язків.

На думку російського вченого Ю. Г. Овчинникова, заборони, які встановлюються судом під час домашнього арешту, можливо контролювати за допомогою слідчих дій [4, с. 137–138]. Ми не погоджуємося з таким твердженням, оскільки контроль за особою, яка перебуває під домашнім арештом, за своєю суттю повністю відрізняється від мети проведення слідчої дії. В першому випадку метою є контроль за дотриманням підозрюваним (обвинуваченим) обов'язків та заборон, визначених в ухвалі про застосування домашнього арешту, а в другому – отримання доказів або перевірка вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні (ч. 1 ст. 223 КПК України).

У зарубіжній юридичній літературі немає єдиної точки зору щодо того, на який саме орган має покладатися обов'язок контролю за виконанням домашнього арешту. Ураховавши особливості нашого законодавства та іноземного досвіду, узагальнено такими органами може

бути підрозділи МВС, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, служба дільничних інспекторів міліції, патрульно-постова служба України, слідчий, який виніс клопотання про обрання домашнього арешту. Проаналізуємо кожен з названих органів.

1. Оперативні підрозділи МВС України

В ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» [7] перераховані підстави проведення оперативно-розшукових заходів. Якщо такі підстави відсутні, то забороняється прийняття рішення про їх проведення. Виходячи з положень зазначеної статті, оперативно-розшукові заходи можуть бути законними, якщо наявна достатня інформація, отримана в установленому законом порядку, про те, що підозрюваний, обвинувачений, який перебуває під домашнім арештом, готує злочин; переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді; становить загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів (ст. 6 Закону). перебування особи під домашнім арештом не входить до підстав здійснення оперативно-розшукових заходів, і контроль за такою особою не належить до завдань оперативно-розшукової діяльності, передбачених ст. 1 цього Закону.

Незважаючи на це, оперативні працівники повинні проводити оперативно-розшукові заходи в разі порушення особою обов'язків та заборон, визначених в ухвалі про застосування домашнього арешту, але лише в тому випадку, якщо такі порушення збігатимуться із підставами та відповідатимуть завданням здійснення оперативно-розшукової діяльності. З іншого боку, відповідно до ч. 1 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», оперативні працівники можуть здійснювати оперативно-розшукові заходи, щоб попередити, припинити, своєчасно виявити злочини, але самі по собі порушення обов'язків та заборон, які покладаються при домашньому арешті, не є кримінально-карним злочином. Якщо передбачити кримінальну відповідальність за порушення заборон та обмежень, зазначених в ухвалі про застосування домашнього арешту, або за втечу з-під домашнього арешту, тоді ці дії кваліфікуватимуться як злочин, і оперативні працівники міліції матимуть законні підстави для здійснення контролю за виконанням домашнього арешту.

Оперативні працівники також зобов'язані здійснювати оперативно-розшукові заходи за письмовим дорученням слідчого, прокурора, слідчого судді (ч. 2 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»). У зв'язку з відсутністю електронних браслетів для контролю за підозрюваним, обвинуваченим, який перебуває під домашнім арештом, було б ефективним за дорученням слідчого здійснювати такі оперативні заходи, як аудіо-, відеоконтроль особи, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж; накладати арешт на кореспонденцію, здійснювати її огляд та виїмку; здійснювати спостереження за особою, річчю або місцем, а також аудіо-, відео контроль місця. Але проведення гласних та негласних оперативно-розшукових заходів щодо підозрюваного (обвинуваченого), який перебуває під домашнім арештом, не входить до способів контролю, передбачених у КПК України та Законі України «Про міліцію» відносно цього запобіжного заходу. Крім того, вони можуть бути здійснені лише у справах про тяжкі, особливо тяжкі злочини.

Таким чином, працівники оперативних підрозділів МВС не мають повноважень здійснювати оперативно-розшукові заходи для контролю за дотриманням особою обмежень, які встановлюються під час домашнього арешту, оскільки такі дії не належать до завдань та підстав проведення оперативно-розшукової діяльності, а також до способів контролю, які відповідно до КПК України та Закону України «Про міліцію» можливо застосовувати до підозрюваного (обвинуваченого).

2. Служба дільничних інспекторів міліції

В Україні 29 листопада 2012 р. суддя Ленінського районного суду м. Миколаєва вперше застосував домашній арешт. У зв'язку з відсутністю електронних браслетів, обов'язок контролювати «домашнього арештанта» покладено саме на дільничних міліції, які можуть приходити в житло підозрюваного, щоб виявити, чи перебуває останній у визначений слідчим суддею час удома [11, с. 1].

Л. Зайцева та Т. Савчук стверджують, що рішення про наділення дільничних інспекторів міліції повноваженнями щодо контролю за виконанням домашнього арешту доцільно, оскільки

вони найбільш наближені до населення. В Республіці Білорусь дільничний такі повноваження має. Дане положення нормативно закріплено в постанові МВС Республіки Білорусь від 13 листопада 2007 р. № 294 «Про затвердження інструкції з організації роботи дільничних інспекторів міліції». У робочому зошиті в щоденний план роботи, який складається дільничним на місяць, вноситься такий захід, як відвідування обвинувачених, які перебувають під домашнім арештом, та інші форми нагляду [1, с. 242]. На думку Л. К. Трунової, контроль за дотриманням обмежень, установлених під час домашнього арешту дільничними інспекторами міліції, неправильно, оскільки це дуже відповідальна робота [12, с. 238].

В Україні служба дільничних інспекторів міліції входить до підрозділу громадської безпеки органів внутрішніх справ, а їх діяльність регулюється наказом МВС № 550 від 11.11.2010 р. «Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України» (далі – наказ № 550) [8]. Дільничні наділені повноваженнями здійснювати адміністративний нагляд, який встановлюється до осіб, звільнених з місць позбавлення волі. Обмеження дій піднаглядних, передбачених ст. 10 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» [5], дещо схожі з обов'язками та заборонами, що можуть покладатися під час застосування домашнього арешту, а саме: а) заборона виходу з будинку (квартири) у визначений час, який не може перевищувати восьми годин на добу; б) заборона перебування у визначених місцях району (міста); в) заборона виїзду чи обмеження часу виїзду в особистих справах за межі району (міста) та ін.; такі обов'язки, передбачені ст. 9 України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»: з'являтися за викликом міліції у вказаний термін і давати усні та письмові пояснення з питань, пов'язаних з виконанням правил адміністративного нагляду; повідомляти працівників міліції, які здійснюють адміністративний нагляд, про зміну місця роботи чи проживання, а також про виїзд за межі району (міста) у службових справах тощо. Дільничні можуть у будь-який час доби входити до житла особи, яка перебувала під адміністративним наглядом, з метою перевірки встановлених судом обмежень. Дільничний може телефонувати, приходити в житло підозрюваного, відбирати усні, письмові пояснення.

Оскільки у дільничних є досвід здійснення адміністративного нагляду за особами, щодо яких його встановлено, цих працівників потрібно законодавчо наділити також і повноваженнями з нагляду за виконанням особами домашнього арешту. Дане положення важливо, оскільки відповідно до п. 3.6 наказу № 550 дільничним заборонено виконувати завдання, які не належать до їхніх повноважень. Лише п. 13.2 наказу № 550 можна трактувати як норму, яка надає дільничним інспекторам міліції повноваження щодо нагляду за дотриманням підозрюваного (обвинуваченого) обмежень, установлених в ухвалі про обрання домашнього арешту. У цьому пункті зазначено, що «дільничний інспектор міліції взаємодіє та надає допомогу іншим підрозділам і службам органів внутрішніх справ в організації та проведенні профілактичних заходів стосовно осіб, які перебувають в них на профілактичних обліках. Про таких осіб підрозділи та служби органів внутрішніх справ інформують службу дільничних інспекторів міліції». На нашу думку, потрібно законодавчо більш чітко закріпити повноваження дільничних інспекторів міліції щодо здійснення нагляду за дотриманням підозрюваного (обвинуваченого) обмежень, установлених в ухвалі про обрання домашнього арешту.

Але таке законодавче закріплення ще не гарантує здійснення ефективного нагляду, так як відповідно до п. 10.2 наказу № 550 на 3 тисяч осіб передбачено лише 1 дільничний. Ураховуючи велику кількість обов'язків, покладених на дільничних інспекторів, вважається малоімовірним належне здійснення ними контролю за виконанням домашнього арешту. У зв'язку з цим, на наш погляд, необхідно в п. 10.2 наказу № 550 передбачити більшу кількість дільничних інспекторів міліції.

3. Патрульно-постова служба України

Якщо дільничний інспектор міліції виявив порушення покладених на підозрюваного обмежень, він має здійснити відповідні заходи реагування. Так, у наказі МВС № 550 зазначено, що дільничний має право у разі необхідності взаємодіяти з патрульними нарядами та здійснювати маневрування такими нарядами в межах території дільниці (п. 15.1, п. 15. 3).

Наприклад, якщо є ґрунтовна підозра вважати, що підозрюваний перебуває в забороненому місці, то дільничний, керуючись вищезазначеними нормами, може дати доручення патрульним нарядам перевірити цю підозру.

У п. п. г п. 125 наказу МВС №213/423 від 6 вересня 1994 р. «Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України» (далі – наказ №213/423) [9] зазначено, що «патрульні і постові наряди зобов'язані виявляти порушення встановлених обмежень особами, які перебувають під адміністративним наглядом міліції, і доповідати про них оперативному черговому міськрайліноргану внутрішніх справ або дільничному інспектору міліції». Даний підпункт слід доповнити положенням про виявлення порушень установлених судом обмежень щодо особи, яка перебуває під домашнім арештом. Тому п. п. г п. 125 наказу №213/423 слід викласти у такій редакції: *«патрульні і постові наряди зобов'язані виявляти порушення встановлених обмежень особами, які перебувають під адміністративним наглядом міліції та особи, до яких застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту, й доповідати про них оперативному черговому міськрайліноргану внутрішніх справ або дільничному інспектору міліції»*.

4. Слідчий, у провадженні якого перебуває справа

У науковій літературі існує думка, що нагляд за виконанням домашнього арешту може здійснювати слідчий, у провадженні якого перебуває кримінальна справа [10, с. 47; 1, с. 240]. Л. Зайцева, Т. Савчук обґрунтовують доцільність здійснення контролю за дотриманням домашнього арешту саме слідчим тим, бо він найкраще знає особу, до якої застосовано домашній арешт, та обставини вчиненого нею злочину. Однак ці автори повністю заперечують можливість використання слідчих дій для здійснення такого контролю, оскільки метою слідчих дій є збирання та перевірка доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, що не відповідає меті обрання запобіжних заходів [1, с. 47].

Потрібно звернути увагу, що справа може перебувати у провадженні не лише слідчого органів внутрішніх справ, але й слідчого органів безпеки, слідчого органів, що здійснюють контроль за дотриманням податкового законодавства та слідчого органів державного бюро розслідувань (ст. 216 КПК України). Так як законодавець поклав обов'язок контролю за виконанням домашнього арешту лише на органи внутрішніх справ, інші правоохоронні органи не мають права його здійснювати. Навіть якщо справа перебуває у провадженні слідчого внутрішніх справ, покладення на нього додаткового обов'язку з нагляду за підозрюваним (обвинуваченим) може призвести до гальмування процесу розкриття злочину, оскільки слідчому необхідно буде додатково витратити свій час.

Висновки. Таким чином, для можливості законного здійснення працівниками оперативних підрозділів МВС, дільничними інспекторами міліції, патрульно-постовою службою контролю за дотриманням підозрюваним (обвинуваченим) обмежень, установлених в ухвалі про застосування домашнього арешту, необхідно закріпити такі повноваження у відповідних нормативно-правових актах, які регулюють діяльність цих органів.

Перспективи подальшого дослідження проблеми полягають у наданні пропозицій щодо внесення змін у чинні нормативно-правові акти з метою належного правового забезпечення можливості уповноваженими підрозділами ОВС здійснювати контроль за виконанням підозрюваним (обвинуваченим) домашнього арешту.

Список використаної літератури:

1. Зайцева Л. Исполнение меры пресечения в виде домашнего ареста / Л. Зайцева, Т. Савчук // Законность и правопорядок. – № 1 (21). – 2012. – С. 46–51.
2. Судові та правоохоронні органи України : навч. посібн. / Котюк А. П., Семаков Г. С., Ахтирська Н. М., С. М. Круль ; за заг. ред. П. Д. Біленчука. – К. : Атіка, 2011. – 328 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : набрання чинності 19 лист. 2012 р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Овчинников Ю. Г. Домашний арест как мера пресечения в уголовном процессе : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Ю. Г. Овчинников. – Омск, 2006. – 209 с.
5. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі

[Електронний ресурс] : Закон України № 264/94-ВР 01.12.1994 – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/264/94-%D0%B2%D1%80>

6. Про міліцію [Електронний ресурс] : Закон України № 565-ХІІ від 20.12.1990. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/565-12>

7. Про оперативно-розшукову діяльність : Закону України № 2135-ХІІ від 18.02.1992 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>

8. Про затвердження Положення про службу дільничних інспекторів міліції в системі Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс] : наказ МВС № 550 від 11.11.2010 р. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1219-10>

8. Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України [Електронний ресурс] : наказ МВС України № 404 від 28.07.94. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0213-94>

9. Радченко В. І. Коментар до Кримінально-процесуального кодексу Російської Федерації / Радченко В. І. – М., 2002. – С. 240.

10. Серов И. Новый УПК оправил украинца пасти коз [Электронный ресурс] / И. Серов // Сегодня.ua. – 29.11.2012. – С 1. – Режим доступа : <http://www.segodnya.ua/ukraine/Pervyy-ukraïnec-poluchil-domashniy-arest-po-novomu-UPK.html>

11. Трунов Л. К. Современные проблемы применения мер пресечения в уголовном процессе : дисс. ... докт. юрид. наук : 12.00.09 / Л. К. Трунова. – Москва, 2008. – С. 238.

КИРПА С. С.,

ад'юнк

(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.132.

ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИМ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Аналізуються наукові визначення понять «слідча дія», «оперативно-розшуковий захід», виділяються їх основні ознаки. Досліджується правова природа слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій, їх співвідношення та обґрунтованість покладання проведення обох різновидів зазначених дій на слідчого. Констатується необхідність унесення змін до чинного КПК, що дасть можливість усунути наявні недоліки на стадії досудового розслідування.

Ключові слова: негласні слідчі (розшукові) дії, оперативно-розшукові заходи, слідчі дії, слідчий, кримінально-процесуальна діяльність, оперативно-розшукова діяльність.

Анализируются научные определения понятий «следственное действие», «оперативно-розыскное мероприятие», выделяются их основные признаки. Исследуется правовая природа следственных (розыскных) действий и негласных следственных (розыскных) действий, их соотношение и обоснованность проведения обоих видов указанных действий следователем.

Ключевые слова: негласные следственные (розыскные) действия, оперативно-розыскные мероприятия, следственные действия, следователь, кримінально-процесуальна діяльність, оперативно розшукна діяльність.

The article analyzes the scientific definition of the notions «investigation», the operative investigative event» their main features are highlighted. The legal nature of the investigatory actions and covert investigative action promptly, their ratio and the validity

